

14A Ruchovci a lumírovci; česká literatura 80. a 90. let 19. století

Doba kulturního a literárního rozmachu, zpoždění způsobené minulostí pomalu mizelo. (1881 (1883) otevřeno ND; rozdělení Karlovy univerzity na část německou a českou; 1890 Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění; nakladatelství Jan Otto, J. R. Vilímk, Topič...; časopisy Lumír, Květy, Osvěta; 1874 staročeská a mladočeská strana; 1878 sociální demokracie)

Ruchovci – škola národní

skupina kolem almanachu *Ruch* (1868, redaktor J. V. Sládek)
Napliňovali svým dílem *český národně obrozenecký program*, psali *vlasteneckou a politickou* poezii, požadovali spojení literatury s *národními tradicemi*, často psali o minulosti, chtěli osvobodit českou lit. *od cizích vlivů*.

Svatopluk Čech (1846-1908)

poezie:

Adamité, Evropa, Slávie

Ve stínu lípy – verš. povídky

Lešetínský kovář – národnostní a sociální problematika česko-německá

Písně otrocka, Jitřní písně, Nové písně

próza:

Pravý výlet pana Broučka do Měsíce; Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do XV. století – humoristická kritika českého maloměšťáctví

Jestřáb kontra Hrdlička

Eliška Krásnohorská (1847-1926) vl.jm. Alžběta Pechová

překladatelka, kritička, iniciátorka ženského hnutí, básnířka

libreta ke Smetanovým operám *Hubička, Tajemství, Čertova stěna*

Lumírovci – škola kosmopolitní

skupina kolem časopisu *Lumír* (1851-1898), redigovali F. B. Mikovec, V. Hálek, J. V. Sládek
Navazovali *na májovce*, prosazovali *svobodu tvorby*, chtěli českou literaturu *zapojit do* kontextu *literatury světové*, proto prostřednictvím *překladů* přijímali západoevropské podněty.

Jaroslav Vrchlický (1853-1912) vl.jm. Emil Frída

vytvořil nejrozsáhlejší dílo v české literatuře, uvedl do č. lit. nové básnické formy, napodobován, oslavován i zatracován

epika:

Zlomky epopeje – cyklus básní po vzoru V. Huga zobrazující vývoj lidstva, úvahy o smyslu dějin: *Duch a svět, Legenda o sv. Prokopu, Selské balady, Bar Kochba...*

lyrika:

Eklogy a písně, Dojmy a rozmary, Hudba v duši, Okna v bouři

drama:

trilogie ***Hippodamie; Drahomíra; Noc na Karlštejně***

překlady: přeložil velkou část stěžejních děl sv. literatury

Josef Václav Sládek (1845-1912)

hodnoty hledal v životě venkovského lidu-selství, intimní lyrik, zakladatel poezie pro děti, vynikající překladatel (33 Shakespearových dramát)

Jiskry na moři, Světlou stopou, Na prahu ráje, Sluncem a stínem, Selské písně a české znělky, České písně, V zimním slunci

pro děti: ***Zlatý máj, Skřivánčí písně, Zvony a zvonky***

Julius Zeyer (1841-1901)

psal fantastická díla podle mýtických a legendárních látek, novoromantičtí hrdinové, osobitě přetvářel cizí látky – křesťanské legendy, francouzskou hrdinskou epiku

Ondřej Černyšev; Román o věrném přátelství Amise a Amila; Jan Maria Plojhar; Dům U tonoucí hvězdy, Troje paměti Víta Choráze

romantická scénická pohádka ***Radúz a Mahulena*** (zhudebnil J. Suk)

14B Slovesa

Slovesa vyjadřují děj, činnost, stav nebo změnu stavu. Časují se. Plnovýznamový slovní druh. Ve větě nejčastěji plní roli přísudku; neurčité slovesné tvary (infinitiv, přechodníky) mohou být podmětem, předmětem, přívlaskem neshodným i doplňkem. Některé slovesné tvary (přechodníky, příčestí) vyjadřují také jmenný rod (*psal, psala, psalo, psali...*). Určujeme mluvnické kategorie osoby, čísla, způsobu, času, rodu, vidu a dále třídu a vzor. Slovesa mají tvary jednoduché (*nesu, ponesu...*) a složené (*je nesen, budu nést*).

Slovesa

plnovýznamová = nesou význam samostatně: *pracovat, učit se, číst...*

pomocná = potřebují doplnit slovy plnovýznamovými:

sponová – *být, bývat, stát se, stávat se*

modální (způsobová) – *moci, muset, smět, chtít, mít*

fázová – vyjadřují jednotlivé fáze děje (*začal mluvit, přestává pršet...*)

Neurčité (infinitní) tvary nevyjadřují kategorie osoby a způsobu (infinitiv, příčestí minulé a trpné, přechodníky)

Určité (finitní) tvary vyjadřují všechny ostatní mluvnické kategorie

Kmen přítomný získáme z 3. os. j.č. času přít. odpojením **osobní koncovky**: *ber-*, *děl-* tvoříme z něho tvary oznamovacího způsobu, rozkazovací způsob a přechodník přítomný

Kmen minulý získáme z příčestí činného odpojením **-l**: *bra-*, *děla-*

tvoříme z něho příčestí minulé činné, příčestí trpné, infinitiv, přechodník minulý a kondicionál

Z přechodníků a z příčestí se tvoří slovesná adjektiva *nesoucí, sázející, nasázevší...*
koupený, dobitý...

Nepravidelná slovesa: *být, jíst, vědět, vidět, mít, chtít, jít*

Kategorie

osoba: 1., 2., 3.

číslo: jednotné, množné

způsob: oznamovací, rozkazovací, podmiňovací (přítomný, minulý)

čas: přítomný, minulý, budoucí

rod: činný (původcem děje je podmět), trpný (původcem děje není podmět) = vyjádřen opisným tvarem trpným (*dům je stavěn*), zvrátným slovesem (*dům se staví*); trpný rod nevyjadřují bezpředmětová slovesa *pršet, jít, jet, stát, sedět, ležet*

vid: dokonavý (děj ohraničený v minulosti nebo budoucnosti), nedokonavý (děj neohraničený, probíhající v čase přítomném, minulém i budoucím)

vidové dvojice (*psát – napsat*); jednovidová slovesa (*nemají vidový protějšek – být, žít...*);

obouvidová slovesa (*stejný tvar pro oba vidy – věnovat, obětovat...*)

Slovesné třídy a vzory

Řídíme se zakončením 3. osoby jednotného čísla přítomného tvaru. Vzory určíme podle zakončení kmene minulého (vzniká oddělením koncovky **-l** od tvaru 3. os. č. j. času minulého **zpívá-l**), vzory IV. třídy odlišíme v rozkazovacím způsobu.

třída	zakončení	vzory
I.	-e	tvrdé: nese (nes-l), bere (bra-l) měkké: maže (maza-l), peče (pek-l), umře (umře-l)
II.	-ne	tiskne (tisk-l), mine (mi-nu-l), začne (zača-l)
III.	-je	kryje (kry-l), kupuje (kup-ova-l)
IV.	-í	prosí (prosi-l), trpí (trpě-l, trp!), sází (sáze-l, sáz-ej!)
V.	-á	dělá (děla-l)